

Varför blev Dalarna ett epicentrum för ekologisk landskapsplanering? – tankar kring en ny rapport

Bengt Oldhammer

Prolog

En ljuvlig sommardag 1992 satt sex personer vid ett härbre på Granåsens fåbod. Till kaffet bjöds på wienerlängd, som i arla morgonstund inhandlats via bakdörren direkt från bagaren på konditoriet i Särna.

Bengt satt och resonerade om spridningskorridorer mest för sig själv och undrade om det fanns mer wienerlängd till tretåren. Björn intresserade sig för några små guldsteklar på härbrets varma timmervägg och Lennart granskade slött floran på slätterängen runt härbret. Roffe gick runt med bar överkropp och två kameror och plåtade, medan Alf drog skrönor från Idre för gänget. Janolof hade för länge sedan fikats klart och stampade otåligt med fötterna. Han ville ut i sumpskogarna och leta knappåslavar.

En närgången fjällko med skälla verkade vara aspirant på wienerlängden. Hon stannade länge och väl och blängde och ruskade på huvudet för att få bort flugorna. ”Vad sysslar de där med egentligen?”, tycktes kossan undra.

ELP - hur började det?

I rapporten *Ekologisk landskapsplanering i svenskt skogsbruk - hur började det?* försöker Karin Törnqvist göra en historisk beskrivning, som är särskilt intressant för Dalarnas del. Idén med Ekologisk landskapsplanering (ELP) kommer från USA och handlar som bekant om att förena virkesproduktion med biologisk mångfald. I Sverige startade de två första stora landskapsekologiska projekten i Dalarna. Länsjägmästare Lars-Olof Österström (då förvaltare på DomänSkog AB, nuv. AssiDomän) försökte föra fram ett ELP-projekt i norra Dalarna i SLU:s regi. Men det blev inget - Skogsvetenskapliga fakulteten sa nej.

Istället förde Österström fram sin idé vid ett möte i Falun hösten 1990, då boken ”Dalaskogen till minne?” debatterades. Hela storskogsbruket var närvarande. Österström erbjöd naturvården att delta i det som sedan blev Särnaprojektet. Enligt Gerhard Niebl på AssiDomän i Hedemora var det ingen inom storskogsbruket som före detta möte pratade om ELP. Våren 1991 startade även STORA:s Grangärdeprojekt. Båda blev mycket omskrivna. STORAs område låg i skog som brukats till nästan 100%, medan det fanns mer naturskog i Särna. På så sätt kompletterade projekten varandra. Till detta kom Granåsenprojektet på privat mark. Även det i Dalarna. Professor Olle Zackrisson konstaterar i Törnqvists rapport att Dalarna blev ett epicentrum för ELP i Sverige, precis som Pacific Northwest (delstaterna Washington och Oregon) blev det i USA.

I rapporten framhålls vissa nyckelpersoner som Rolf Lundqvist, Jan-Olof Hermansson, förre länsjägmästare Hans Petré och Lars-Olof Österström. Andra viktiga namn är Per Angelstam och Börje Pettersson.

Enligt Österström är ELP ”ett trendbrott inom svenskt skogsbruk, att jämföra med tidigare trendbrott som t ex trakthyggesbruket”. Niebl menar att ELP bidragit till en snabbare omsvängning av skogsbruket och ”att företagen efter Särnaprojektet har sett att det går att åstadkomma förändring, och att det måste göras”. ELP samlade naturvårdarna och skogsbrukarna till en öppnare dialog än tidigare. Om det var miljögrupperna, marknadskrafterna eller etiska skäl som låg bakom ”omsvängningen” mot mer naturhänsyn, diskuteras i Törnqvists rapport. En rimlig slutsats är nog att det i grund och botten främst var miljöorganisationerna som drev fram det hela, även om det idag mer är marknadskrafterna som styr.

De bortglömda

Det är ingen tvekan om att de som nämns i rapporten har varit viktiga personer, men det märks hur flera av dem vill framhäva just sin roll och sitt projekt, vilket i och för sig inte är så konstigt. Därför kan jag inte undgå att skänka en tanke till det ganska stora antalet naturvårdare i Dalarna, som under många år har slagit sina pannor blodiga (helt ideellt och frivilligt), mot alla inom skogsbruket som inte ville ha några förändringar. Det var faktiskt de som fostrade flera av föregångarna bland jägmästarna att tänka i annorlunda och nya banor. Jag hoppas att nästa historiska rapport skildrar deras upplevelser. För precis som Vilhelm Moberg skriver, så är det inte kungarnas historia som är intressant, utan folkets. Kraven, kunskaperna och vreden från deltagarna i skogsgrupperna var alltså säkert viktiga bidragande faktorer till omsvängningen.

Att Dalarna fick Sveriges första bolagesekolog och den första ekologen på skogsvårdsstyrelsen var ingen tillfällighet. Jag tror inte heller vi får bortse från att små och till synes obetydliga tidskrifter som Trollius och Fåglar i Dalarna spred och ventilerade viktiga idéer och kunskaper i dessa ämnen. Rolf Lundqvist framhåller detta i rapporten sålunda: ”Det som inte formuleras och görs tillgängligt, riskerar att föorsvinna eller i alla fall inte få spridning”.

Epilog

Det behövs mer wienerlängder till kaffet. Varför inte vid en skogseld? Det behövs mer dialog och mindre av ornitologernas idiotiska kryssande (ursäktade vredeutbrottet). Om någon trodde att detta med naturhänsyn nu är i hamn efter 15 års arbete, skulle jag avslutningsvis vilja sammanfatta läget på ungefär samma sätt som en viss cigarrökande gentleman: Detta är inte slutet. Det är inte ens början på slutet. Men det är slutet på början.

Redaktörens epilog

Det råder ingen tvekan om att Bengt vet vad han talar om, när han utnämner skogsgrupperna och de enskilda botanisterna till dolda nyckelpersoner i sammanhanget. Men när nästa rapport kommer, den som beskriver alla dessa doldisars trängna och mångåriga kamp, hoppas jag att Bengt ska slippa recensera den. Hans blygsamhet riskerar nämligen även då att totalt utelämna hans eget namn bland de betydelsefullas skara. Ty bland dessa våra allra mest enträngna naturvårdsdebattörer och folkbildare, dessa oförtröttliga skogsströvare, som med blödande pannor och blödande hjärtan under 15 år har fört Davids hopplösa kamp mot en arme av Goliats avkomma, har Bengt ständigt stått i främsta ledet. Utan detta tillägg skulle rubrikens fråga ha varit alltför ofullständigt besvarad. Nu är det sagt. T L.

Rapporten heter:

Ekologisk landskapsplanering i svenskt skogsbruk - hur började det? Av Karin Törnqvist, institutionen för skoglig resurshushållning och geomantik vid SLU i Umeå. Arbetsrapport 1995:5. Beställes på telefon 090 - 165825.

Den gamla granskogen vid Trygåsen, med sin rikedom på lågor och stågor. Se artikeln om bl a detta urskogsberg, som börjar på nästnasta sida. Foto: Rolf Lundqvist.